

УДК 811.11 38+378.147

Бойко Г.А., викладач, аспірант

Юрчук Л. В., ст. викладач

Національний університет харчових технологій, м. Київ

ПРЕДМЕТНИЙ АСПЕКТ ЗМІСТУ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ

Анотація. Стаття ґрунтується на результатах аналізу науково-методичної літератури, присвяченої предметному аспекту змісту формування компетентності у професійно орієнтованому читанні майбутніх інженерів-технологів. Проаналізовано існуючі наукові підходи даного аспекту. Відповідно до цілей навчання конкретизовано принципи організації формування компетентності у професійно орієнтованому читанні майбутніх інженерів-технологів.

Ключові слова: предметний аспект, формування компетентності, професійно орієнтоване читання, принципи організації.

До професійних умінь та компетентностей, якими повинен володіти сучасний випускник нелінгвістичного вищого навчального закладу (ВНЗ) з технологічних спеціальностей відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики відноситься здатність використовувати сучасні інформаційні джерела, аналізувати останні дослідження науки і техніки в своїй галузі виробництва, здійснювати патентний пошук, впроваджувати у виробництво наукові розробки, користуючись сучасними нормативними документами і технічною документацією, в тому числі й іноземними мовами (ІМ). Слідом за зазначеним вище, ми як іТ. В. Радзівська, розглядаємо читання професійних текстів ІМ як один з видів діяльності фахівця [12: 17]. Крім того, майбутній інженер-технолог повинен забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки підприємства. Тому, сьогодні є **актуальним** навчання студентів інженерно-технічних і технологічних спеціальностей роботі з науково-технічною

літературою за фахом, її жанрово-стилістичним, лексичним та граматичним особливостям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Вивченню проблеми формування компетентності професійно орієнтованого читання майбутніх фахівців займається ряд дослідників: цілі і зміст навчання в своїх працях досліджують О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Є. Борецька, С. Ю. Ніколаєва, Н. Д. Гальскова, зміст професійно спрямованого навчання ІМ в немовному ВНЗ вивчає М. В. Озерова, формуванням професійно спрямованої комунікації займається Н. Ф. Бориско, проблемі формування професійно орієнтованої читацької компетенції у майбутніх викладачів засобами Інтернет-ресурсів присвячені дослідження І. В. Корейби і Ю. В. Британ, навчання професійно орієнтованого читання наукових текстів студентами-магістрами аграрних спеціальностей вивчає О. С. Малюга, навчання професійно-орієнтованого іншомовного читання для спеціальних і академічних цілей вивчають Д. Дуглас, В. Грейб та Ф. Л. Столлер, навчання професійно-орієнтованого іншомовного читання в немовних ВНЗ і на немовних факультетах досліджують Г. В. Барабанова і С. К. Фоломкіна, психологічними аспектами навчання професійно орієнтованого читання в ВНЗ займаються З. І. Кличнікова і Т. С. Серова.

Особливостям науково-технічних текстів та їх перекладу присвячені роботи Г. М. Стрелковського, Л. К. Латишева, Ю. Н. Марчука, І. В. Корунця, Т. Р. Кияка. Проблеми наукової термінології розглядають Т. Р. Кияк і О. І. Камінська, типологію термінів вивчає Л. М. Черноватий, граматичні особливості науково-технічної літератури досліджує О. І. Костик, жанрово-стилістичні особливості науково-технічних текстів та їх перекладу вивчає М. П. Брандес.

Для визначення змісту формування компетентності професійно орієнтованого читання, потрібно уточнити терміни компетентність читання і професійно орієнтоване читання. Під компетентністю читання ми, як

і С. Ю. Ніколаєва розуміємо здатність читати автентичні тексти різних жанрів і видів з різним рівнем розуміння [8: 370]. Слідом за визначенням І. В. Корейби компетентність читання – це складна динамічна сукупність знань, навичок і вмінь, що дозволяє вилучати, розуміти і використовувати потрібну інформацію, яка буде використовуватись у професійній діяльності майбутнього фахівця, компетентність мовленнєвої діяльності пов'язана з лінгвістичною і соціокультурною компетентністю і базується на навчально-стратегічній компетентності. Отже, у складі професійно орієнтованої читацької компетенції виділяють лінгвістичну і соціокультурну складові. Лінгвістична складова – це сукупність лексичних і граматичних знань і навичок читання, особливо в сфері термінів і професійної лексики. Соціокультурна складова – це сукупність знань, навичок і вмінь розуміння побудови текстів, в даному випадку професійних, і вилучення соціокультурної інформації з текстів. Навчально-стратегічна компетентність – вміння вчитися, використовувати з максимальною користю існуючі засоби і форми навчання [6: 54]. Здатність читати У. Грейб визначає як здатність вилучати інформацію з тексту і зіставляти її з фоновими знаннями читача [15: 188].

Проте, Ч. Елдерсон наголошує на залежності того, що ми читаємо від того, як ми читаємо. Він розрізняє процес читання і його результат – продукт читання. Процес читання – це взаємодія між читачем і текстом, під час якого читач не лише розпізнає слова і їхнє значення, він співставляє інформацію зі своїми фоновими знаннями, з тим, що вже читав раніше, з тим, що він чекає від текстів, які ще тільки збирається читати. Процес читання для різних читачів відбувається по-різному, але результат, продукт читання повинен бути однаковим. Отже, можуть бути різні шляхи до розуміння тексту, але мета, яка має бути досягнута – це розуміння змісту тексту [15: 1–4].

У зв'язку із зазначеним вище, на нашу думку, надалі слід уточнити терміни «професійне читання» і «професійно орієнтоване читання». І. В. Корейба вживає поняття «професійне читання» [6: 8] і визначає його, як

читання іншомовних текстів, в тому числі в Інтернеті, що передбачає процес здобуття, обробки та присвоєння інформації з метою її подальшого використання в діяльності майбутнього спеціаліста [6: 61]. Проте, Ю. В. Британ під професійно орієнтованою читацькою компетенцією розуміє складну динамічну сукупність знань, навичок, вмінь і здатностей, що дозволяє читачу знаходити, вилучати, усвідомлювати і оцінювати професійну інформацію з різних джерел, в тому числі з Інтернету, і готовність до її використання на практиці під час виконання навчальної і професійної діяльності [4: 23]. Відтак, у визначенні Г. В. Барабанової термін «професійно орієнтоване читання» у вузькому розумінні характеризується як складова частина діяльності фахівця на підприємстві, а в широкому – читання літератури ІМ в інтересах спеціальності, зумовлене потребами в одержанні інформації за фахом, а також потребами в подальшому навчанні та самоосвіті професіонала [2: 60]. Метою «професійного читання» Т. С. Серова вважає обробку інформації для її подальшого використання в інтересах читача. Процес професійного читання дослідник розуміє як активний діалог між автором і читачем, який відтворює текст на базі свого тезауруса і оцінює інформацію відповідно до своїх очікувань і прогнозів [8: 18].

В предметному аспекті зміст навчання включає в себе сфери і види спілкування, функції, психологічні і мовленнєві ситуації і ролі; невербальні /немовленнєві засоби спілкування; комунікативні цілі і наміри; теми, проблеми і тексти; мовний матеріал, навчальні і комунікативні стратегії [8: 100–105].

Отже, першим компонентом предметного аспекту змісту навчання повинне бути забезпечення формування першого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування мовленнєвих компетентностей

Комунікація відбувається в різних сферах. Сфера комунікативної діяльності - це екстралінгвістичний фон, який визначає характер діяльності комунікантів, маючи вплив на їх мовну поведінку та на вибір мовних засобів

[18 23 – 32]. Виділяють чотири сфери комунікативної діяльності: особистісна, публічна, професійна, освітня [8: 100; 27]. Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційних характеристик щодо підготовки інженерів-технологів, студенти повинні вміти реалізовувати свої комунікативні наміри в професійно орієнтованій сфері спілкування [7].

За видами спілкування розділяють на усне і писемне, безпосереднє і опосередковане, інформативне і фактичне [8: 101]. Професійно орієнтоване читання відноситься до писемного опосередкованого інформативного виду спілкування.

У відповідності до основних функцій мови визначають такі функціональні стилі як науковий, діловий, публіцистичний, розмовний і художньо-белетристичний. В підготовці майбутніх фахівців провідна роль належить науковому і діловому стилям мови. Мовленнєва дія реалізується в мовленнєвій ситуації, яка має наступні характеристики [4, 9, 10]: сфера, місце, соціальна характеристика, учасники спілкування, предмети, події і тексти. На заняттях з ІМ на технологічних факультетах пріоритет надається професійній сфері спілкування, яка пов'язана із майбутньою спеціальністю: підбираються і відповідні тексти і ситуації. Мовленнєва проблемна ситуація створюється шляхом моделювання фахових проблемних ситуацій, викликає певну мовленнєву реакцію студента. Відповідно проблемне завдання орієнтує студентів на вирішення будь-якої проблеми, пов'язаної зі змістом тексту. Текст – результат мовлення або письма, предмет мовленнєвої діяльності, заснований на комунікації, якою людина користується в процесі мовленнєвого спілкування. Текст характеризується єдністю теми і задуму, закінченістю, композиційною і логічною внутрішньою зв'язністю, композиційною і логічною [1: 303]. Текст є важливим компонентом змісту навчання, він виконує ряд функцій: комунікативну, прагматичну і когнітивну (пізнавальну), тобто текст є найважливішим засобом комунікації, здійснює психологічний вплив на людей і формує судження та умовиводи про оточуючий світ. За типами тексти розподіляють на художні, прагматичні і

публіцистичні. Тексти для формування компетентності професійно орієнтованого читання відносяться до прагматичних і публіцистичних типів. На заняттях в ВНЗ для задоволення професійних інформаційних потреб майбутніх фахівців використовуються автентичні фахові тексти. Автентичний текст – усний або письмовий текст, який є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови і не адаптований для потреб студентів з урахуванням їхнього рівня володіння мовою [1: 25 – 26]. З огляду на те, що жанри науково-технічної літератури мають певну тематику, тематика фахових текстів для формування компетентності професійно орієнтованого читання повинна задовольняти професійні інформаційні потреби студентів, і ця вимога має бути врахована в процесі відбору текстів для певної спеціальності.

Для формування у майбутніх інженерів-технологів компетенції професійно орієнтованого читання використовуються автентичні науково-технічні тексти, які є зразками реальної професійної комунікації.

Розглянемо жанрові, лексичні і граматичні особливості науково-технічної літератури. Соціальною функцією та комунікативним завданням науково-технічного стилю є розповсюдження наукових ідей та обмін науковою інформацією. Визначальною рисою цього жанру є його «когнітивність, інформаційна насиченість», тому що він несе «конкретну нову інформацію для вивчення певним колом людей» [7: 281]. Стиль науково-технічної літератури «характеризується логічною послідовністю викладу, точністю, стислістю, безособовістю, відсутністю емоційного забарвлення» [5: 278].

До науково-технічної літератури відносять монографії, статті, специфікації, інструкції, патенти. Кожен жанр науково-технічної літератури має свої стилістичні особливості. Патент – це юридичний документ, він має одночасно правовий і технічний характер. Патент містить лише найменування винаходу, а його опис, додається. В мові патентів широко використовується термінологічна і виробнича лексика, аббревіатури, умовні

позначення технічних пристроїв, технологічних процесів, апаратів, приладів, машин, одиниць вимірювання [3: 128 – 129].

До науково-ділової прози М. П. Брандес відносить промислову рекламу. До цього жанру належать каталоги промислової продукції, рекламні проспекти, пристендові листки. Специфіка стилю даних текстів полягає в поєднанні строго наукового викладу інформації з власне рекламним. Для мови цього жанру характерна суворість логічності, насиченість термінами, неособовий характер висловлювання, точність, послідовність, перерахунок характеристик виробу або пристроїв, які випускає фірма – з одного боку, і конкретність, простота викладу, використання порівнянь, короткі рекламні заголовки – з іншого [3: 129]. Г. М. Стрелковський і Л. К. Латишев виділяють такі жанри науково-технічної літератури як опис різноманітних технічних пристроїв та агрегатів, опис технології та характеру виробничих процесів, опис прийомів праці та патентна література [14: 73].

Науково-технічна література має ряд жанрів, кожен з яких характеризується певними стилістичними особливостями. До науково-технічної літератури відносяться статті, патенти, інструкції, специфікації, каталоги технічної продукції, рекламні проспекти. Ю. Н. Марчук розподіляє наукову літературу на власне наукові тексти, до яких належать академічні, енциклопедичні, навчальні тексти; технічні, які розподіляє на виробничо-технічні (опис технічних приладів, способів виробництва і технології, організація виробництва і експлуатації), інструкційні тексти (пам'ятки, інструкції, керівництва з експлуатації) і довідкову літературу; тексти науково-ділового підстилю – стандарти, специфікації, технічну документацію, опис виробів; науково-публіцистичні – наукові і науково-популярні [12: 44]. Для того, щоб майбутні інженери-технологи харчової промисловості могли аналізувати останні досягнення науки і техніки в своїй галузі виробництва, переймати міжнародний досвід, їм необхідно мати навички читання наукових і публіцистичних текстів. Для впровадження у виробничий процес зарубіжного обладнання і технологій майбутнім

фахівцям необхідно володіти компетенцією читання інструкцій і керівництв з експлуатації, для ведення патентного пошуку – патентів і т.д.

Другий компонент предметного змісту навчання – забезпечення формування другого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування лінгвосоціокультурної компетентності і відповідно другим компонентом процесуального аспекту змісту навчання – навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом і відповідні вправи [9: 4 – 9].

Третім компонентом предметного аспекту змісту навчання повинен забезпечувати формування третього складника іншомовної комунікативної компетентності відповідно до мети навчання – мовної/лінгвістичної компетентності, в процесуальному аспекті – формування мовних/лінгвістичних навичок, тобто навички оперування мовним матеріалом і відповідні вправи [9: 4 – 9].

Останнім, четвертим компонентом предметного аспекту змісту навчання повинне бути забезпечення формування четвертого складника іншомовної комунікативної компетентності, тобто формування навчально-стратегічних компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Барабанова Г.В. Мета навчання професійно-орієнтованого читання в немовних вищих навчальних закладах: Монографія / Галина Василівна Барабанова. – К.: ІНК ОС, 2005. – 315 с.
3. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка/М.П. Брандес . – М.: Высшая школа, 1990. – 320 с.
4. Британ Ю.В. Формування професійно орієнтованої читацької компетенції у майбутніх викладачів англійської мови засобами Інтернет-ресурсів: дис. ...канд. пед. наук :13.00.02 / Британ Юлія Володимирівна. – К., 2014.

5. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. –2-е изд., перераб. и доп. – М.:АРКТИ, 2003. – 192 с.
6. Корейба І. В. Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Корейба Інна Василівна. – К., 2010
7. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства / І.В. Корунець . – Вінниця: Нова книга, 2008. – 512 с.11. Костик О.І. Граматичні особливості науково-технічної літератури та їх переклад// Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових праць/Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2004. – Вип. 12. – с. 276 – 284
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Є. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
9. Ніколаєва С.Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3 – 11.
10. Освітньо-професійна програма бакалавра за спеціальністю 181 Харчові технологій та інженерія. - К.: НУХТ, 2019.
11. Озерова М.В. Содержание профессионально направленного обучения иностранному языку в неязыковом вузе // Профессиональная коммуникация как цель обучения иностранному языку в неязыковом вузе: Сб. Науч. тр. / Отв. ред. К.Г. Павлова. – М.:МГЛУ, 2000. –Вып. 454. – С.23–32
12. Радзівєвська Т.В. Текст як засіб комунікації/Т. В. Радзівєвська. – К.: Ін-т укр. мови АН України, 1993. – 194 с.
13. Серова Т.С. Психологические и дидактические аспекты обучения профессионально ориентированного чтения в вузе / Т.С. Серова. – Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1988. – 227 с.
14. Стрелковский Г.М. Научно-техническийперевод/ Г.М. Стрелковский, Л.К. Латышев. -М.: 1980. – 175 с.

15. Alderson J.Ch. Assessing Reading \J. Charles Alderson Assessing Reading, Cambridge: Cambridge University Press, 2000

16. Bachman, L.F, Palmer A.S. Language Testing in Practice, Oxford: Oxford University Press, 1996

Boyko G. A., lecturer, post graduate

Yurchuk L.V., senior lecturer

National University of Food Technologies, Kyiv.

Subject aspect of competence formation contents in professionally oriented reading with the future engineers-technologists

Annotation. The article deals with the analysis of scientific and methodological literature devoted to competence formation contents in professionally oriented reading with the future engineers-technologists. Recent scientific approaches of this aspect have been analyzed. Principles of organization of competence formation contents in professionally oriented reading with the future engineers-technologists were specified.

Keywords: subject aspect, competence formation, professionally oriented reading, principles of organization.